

italiana per lo studio della santità, dei culti e dell'agiografia“ připravila mj. k vydání sborník z jejího prvního symposia *Santità, culti, agiografia. Temi e prospettive*, Roma 1997 (akta z druhého — zatím posledního — pracovního zasedání *Scrivere di santi*, Roma 1998 vydal Gennaro Luongo). Boesch Gajano rovněž řídí ediční řadu „Sacro/Sancto“ (Rosenberg e Sellier, Torino; od r. 1999 Viella, Roma), v jejímž rámci již vyšly takové práce jako *Funzione e santità*, ed. G. Zarri, 1991; *Modelli di santità e modelli di comportamento*, ed. F. Scorza Barcellona, G. Barone e M. Caffiero, 1994; *Miracoli*, ed. S. Boesch Gajano e M. Modica, 1999 a mnohé další.

Zamýšlíme-li se nad současnou italskou hagiografickou produkcí, byť v pouhém výběru titulů, je zajisté třeba zmínit v Itálii dnes nejužívanější příručku hagiografie z pera R. Gregoira *Manuale di agiologia*, která vyšla r. 1996 ve druhém — upraveném — vydání (první vydání r. 1987) a která se orientuje v podstatně větším rozsahu než práce Boesch Gajano na literárně-historické a typologické aspekty hagiografických děl.

Rovněž ženská hagiografie má mezi významnými italskými odborníky své zastoupení; mezi mnoha jmenujme dnes již zásadní práce badatelek G. Zarri (*Le sante vive. Per una tipologia della santità femminile nel primo Cinquecento*, in *Annali dell'Istituto storico italo-germanico in Trento* VI, Bologna 1980), E. Giannarelli (*La tipologia femminile nella biografia e nell'autobiografia cristiana del IV secolo*, Roma 1980) a nověji především A. Benvenuti Papi (*In castro poenitentiae. Santità e società femminile nell'Italia medievale*, Roma 1990). Problematice významných ženských osobností pozdního středověku je věnován i sborník studií *Mistiche e devote nell'Italia tardomedievale* z r. 1992 (Napoli), uspořádaný D. Bornsteinem a R. Rusconim.

Na závěr této úvahy nad dostupnou italskou hagiografickou literaturou znovu dodejme, že daný přehled nechce — a ani nemůže — být kompletní a že chce pouze upozornit na některé z mnoha zajímavých současných italských titulů.

Drahomíra Baránková

FRANCESCO MASPERO, ALDO GRANATA — *Bestiario medievale*, Asti 1999

Do světa zvířecích symbolů se opětovně vydáváme v poměrně obsáhlé knize (461 stran) autorů Francesca Maspera a Alda Granaty nazvané *Bestiario medievale*, která byla vydána v loňském roce v Asti. Opětovně proto, že jeden ze spoluautorů, Francesco Maspero, v roce 1997 sepsal obdobné (pojetím i rozsahem) pojednání s názvem *Bestiario antico*.

Nejrozsáhlejší částí, kterou tvoří kapitoly pojednávající o jednotlivých zvířatech, předchází dvě úvodní pasáže. První, jejímž autorem je Francesco Maspero, se v souladu s názvem *L'animale in epoca medievale* zaobírá především vztahem středověkého člověka ke zvířatům, a to nejen jako k symbolům, užívaným v literatuře bestiářů a nejrůznějších encyklopedií, ale též vztahem ke zvířeti jako k pomocníku, kořisti, součástí obživy dobového člověka. Základní dělení zvířecího světa nalézáme ve Starém zákoně, důležité je též rozlišování zvířat na čistá a nečistá (nebylo však vždy dodržováno, př. vepř, považovaný za zvíře nečisté, byl chován v klášterech), stejně tak se při četbě Bible tehdejší člověk dovídá o existenci nejrůznějších monster. Dobře známé jsou nám symboly křesťanské zbožnosti — beránek, holubice, hrdlička. Zvířecí symboly pronikají do ranně středověkého vzdělávacího systému a ve školách se studují kromě kanonických autorů také bajky pro svůj moralistní obsah. Jednou z nejčastěji popisovaných a citovaných encyklopedií bylo dílo ranně stře-

dověkého autora Isidora ze Seville *Etymologiarum sive originum libri XX* (Thomas Cantipratensis ve spise *Liber de natura rerum* opisuje celé pasáže z Etymologií, toto dílo silně inspirovalo také o čtyři staletí mladšího encyklopedika Rabana Maura a německou mystičku a vizionářku Hildegardu z Bingen). Člověk postupem času také přichází o absolutní nadvládu nad živočišným světem (př. epidemie dýmějového moru při invazích myší). Autor se zaměřuje také zvláště na některá zvířata, například zmiňuje vlka, který představoval pro středověkého člověka nepřítele a tato hrůza z vlků dala podnět ke vzniku nejrůznějších pověstí o vlkodlakovi. Jelen byl nezfídka zvířetem domestikovaným a byl užíván jako tažné zvíře do spřežení kočárů, kočka naproti tomu byla považována za zvíře démonické a představa jejího spojení s čarodějnicemi zůstává živá dodnes. V bestiářích se setkáváme nezfídka též se zvířaty fantastickými (v knize *Bestiario antico* jim autor věnuje samostatnou část, zde nalezneme pouze bájněho ptáka noha, jednorožce a sirénu — ženu s rybím ocasem), na jejichž popularizaci se z velké části podílely nordické a keltské ságy. Samozřejmě není opomenuta ani služba zvířat člověku, autor hovoří též o všech náležitostech lovu (*artes venandi*), i labužník si přijde na své a v neposlední řadě nesmí chybět zmínka o medicínských praktikách, při nichž se užívalo zvířat (o tom by se dychtivý čtenář podrobněji poučil např. u samotné Hildegardy v jejím spise *Liber subtilitatum diversarum naturarum creaturarum — Physica*).

Aldo Granata dal druhé kapitole tvořící úvod název *La letteratura dei Bestiari*. Ličí vývoj literatury bestiářů počínaje nejstarším spisem *Physiologus*, vzniklým kol. 2. stol. patrně v Egyptě nebo v Sýrii, existují však hypotézy, že toto dílo bylo sepsáno v Alexandrii v období 2. — 3. stol. a obsahuje také kapitoly o minerálech a rostlinstvu. Nejstarší rukopisy latinského fyziologu jsou dochovány ze století 8. Velmi úzký vztah mají k *Physiologu* encyklopedie, ještě užší pak bestiáře, které jsou jeho určitým pokračováním na časové ose. Autor pak vypočítává v chronogické linii další autory encyklopedií a nejrůznějších pojednání o zvířatech (Isidor ze Seville, Rabanus Maurus, Hugo od sv. Viktora, Thomas Cantipratensis, Bartholomaeus Anglicus a další.).

Nejrozsáhlejší část tvoří 43 abecedně uspořádaných kapitol, jejichž počet ovšem neodpovídá počtu uváděných živočichů, poněvadž více živočišných druhů je zahrnuto například do kapitoly čtvrté nazvané Skot nebo do kapitoly se souhrnným názvem Ryby. Kapitoly jsou uvedeny vždy úryvkem (latinským či italským) z některého bestiáře, nezfídka i z Dantovy Božské komedie, v němž je podána charakteristika zvířete. Dále pak následuje různě obsáhlé pojednání, které se nedrží žádného jednotného schématu při další charakteristice vybraného zvířete, doplněné o citace a odkazy na další prameny, jež se o zvířeti zmiňují.

Kniha je nesmírně zajímavá, přestože se jistě nejedná o vyčerpávající přehled všech živočichů, s nimiž se ve středověkých bestiářích a dílech encyklopedického charakteru může čtenář setkat. Doplnjuje předchozí publikaci zasvěcenou starověku a vytváří tak ucelenější obraz o oblíbeném světě zvířecích symbolů. Vytknout je zapotřebí autorům fakt, že zatímco v knize *Bestiario antico* je uveden alespoň stručný seznam pramenů a literatury, v této publikaci chybí úplně.

Jana Fuksová